

Excel·lentíssim alcalde de Barcelona, autoritats, amics.

El poeta Joan Margarit, nascut en plena guerra civil a Sanaüja, a la vora del front d'Aragó, va escriure en la maduresa uns versos carregats de sentit històric: «*El passat ens espera al demà: va sempre més de pressa que nosaltres*». Ernest Lluch cita aquests versos en el darrer llibre que va publicar abans de la seva mort, *L'alternativa catalana*, un estudi sobre l'austriacisme català i aragonès. En aquell any 2000, l'any de la seva tràgica mort, s'acostava el tercer centenari de l'inici de la guerra de Successió, i Lluch pronosticava que aquesta commemoració ens perseguiria fins al 2014, i que hi jugarien fort les ideologies dominants en curs, ja que «*els temes centrals de les lluites de fa tres segles continuen ben vius*». És evident, doncs, que l'11 de setembre és una data que ens porta a parlar del passat i del present d'una manera dialèctica. És una llàstima que Ernest Lluch, un dels nostres millors experts en el segle XVIII català, no ens pugui acompanyar en aquesta reflexió col·lectiva.

Si aquest discurs tingués lloc tres-cents anys enrere, començaria saludant el president de la Generalitat, i saludaria també el conseller en cap de la ciutat, i els il·lustres membres de la Junta de Braços. I a primera fila m'escoltarien alguns grans cognoms que avui bategen carrers importants de l'Eixample, com ara Casanova i Villarroel. I n'hi hauria d'altres que no donen nom a carrers tan transitats, però que potser ho mereixerien, com Elisabet Cristina de Brunswick, l'emperadriu que ens va fer de reina durant els pitjors anys de la guerra en absència de Carles III, l'arxiduc; la dona que després de marxar cap a Viena va deixar escrit «*no estimaré mai cap nació com estimo els catalans, i així serà per sempre*».

També seuria en un lloc preferent Ramon de Vilana Perlas, que era la mà dreta de l'arxiduc mentre va regnar a Catalunya, i ho va continuar essent a la cort de Viena, de manera que va esdevenir el català amb més poder de tota la nostra història moderna. La casa de Vilana Perlas, per cert, encara s'enlaira orgullosa aquí a prop, al carrer de Regomir. A la portalada barroca s'hi veuen unes perles esculpides a la pedra, per fer honor al cognom. També hi ha un intèrfon per poder trucar als veïns. Perquè Barcelona, com totes

les ciutats mil·lenàries, no venera la història; simplement hi conviu. Aquí les glòries passades i les misèries presents s'entortolliguen i apareixen de bracet en els racons més insospitats. Però s'acosta el 2014, que no és una efemèride qualsevol, i aquest cop ens toca fer alguna cosa més que conviure amb el nostre passat. Ens toca donar-hi un parell de tombs. Ens toca, per dir-ho així, trucar a l'interfon de la Història.

Sabem moltes coses de com era Barcelona pels volts del 1700. Tenim un jaciment arqueològic nou de trinca, al Born, i una gran riquesa documental, i amb aquesta coalició de dades i restes, historiadors com Albert Garcia Espuche ens han ajudat a fer un retrat en tres dimensions de la ciutat que encarava el tombant de segle amb renovada energia. Catalunya havia tingut dues centúries poc vistoses, amb la Cort lluny de Barcelona, el país donant l'esquena a l'Atlàntic i a les Índies, i els catalans reclosos en la nostàlgia d'un passat millor i d'una singularitat política i jurídica que era la nostra joia més preuada. Molt més que no pas la llengua, que el 1700 era d'ús comú però havia cedit terreny al castellà en l'àmbit literari. Érem una peça poc rellevant de l'escaquer hispànic. La Castella del *Siglo de Oro*, rutilant, abassegadora, ens havia eclipsat; i la seva ruïna posterior, si bé no ens va arrossegar gràcies a la nostra sobirania econòmica i fiscal, sí que ens va situar a la perifèria del gran teatre polític europeu.

En arribar el 1700, però, Barcelona tornava a bullir. El camp català, del qual la ciutat era rebost, mercat i plataforma exportadora, prosperava des de feia dècades; el port s'omplia de mercaderies que anaven i venien de tot arreu (i al jaciment del Born en queden proves: s'hi ha trobat objectes de procedències ben diverses). En aquella Barcelona efervescent hi trobem un alt percentatge d'immigrants vinguts de tot Catalunya, d'altres terres d'Espanya i del migdia francès; comerciants de diversos països europeus, esclaus magribins i africans; hi trobem activitats artesanes i comercials de tota mena, però també una devoció irreductible per la festa i la xerinola. Amb jocs, balls, processons i un carnaval que —per cert— era famós a tot Europa. Ho explica amb aquestes sàvies paraules un dels contemporanis, l'assaonador Miquel Parets: «*Té aquesta terra una cosa, que en materia de fer festes y bullicies may si conexen treballs, que tothom treu forces*

de flaquesa».

Garcia Espuche en parla amb aquests termes: «*Barcelona era una societat diversa, plena d'estrangers i passavolants, amb una participació destacada de la població en el poder municipal, dedicada al treball amb horaris extensos, connectada amb mig món gràcies a una forta activitat marinera, austera però amb pinzellades de sofisticació visibles en uns vestits en què triomfaven els colors i en la diversitat de flors i decoracions de jardins [...] Fortament marcada per la religiositat, però abocada a la festa [...] Les innovacions i les modes, sorgides a Itàlia, França i Holanda, arribaven ràpidament a Catalunya a través de Barcelona. La gran presència de taverners milanesos; la difusió del joc del billar; l'existència d'almenys dos cafès, possiblement els primers de la Península, o la gran quantitat de perruquers estrangers [...] serveixen per il·lustrar la capacitat receptiva i econòmica de la ciutat».*

A més d'encabir tota aquesta diversitat, entre el 1705 i el 1713 Barcelona va acollir la cort de Carles III i la seva muller, Elisabet Cristina de Brunswick, que ens va omplir de cortesans hongaresos i balcànics, músics de cambra italians, cuiners germànics... i va donar a conèixer, a la Llotja de Mar, una novetat inaudita a la Península: l'òpera. Val la pena visitar aquella Barcelona, i estic segur que el nou Born Centre Cultural ens en donarà l'oportunitat.

En aquella ciutat que avui rememorem, la de principis del segle XVIII, hi trobem també una burgesia mercantil que té ganes de tornar a ser pròspera. El seu model és Holanda. El seu referent intel·lectual és Narcís Feliu de la Peña, que somiava la resurrecció política i econòmica del fènix català. I el seu niu de conspiració és l'Acadèmia dels Desconfiats, al palau de Pau Ignasi de Dalmases, al carrer de Montcada. Davant de la indolència nobiliària, aquesta elit burgesa no es resignava a deixar que Catalunya es veiés arrossegada per la imparable decadència de la corona hispànica, encarnada en el regnat de Carles II, més conegut com *el hechizado*. Carles serà el darrer dels àustries espanyols, i morirà sense descendència. Aquest fet, la crisi dinàstica —que sol ser la darrera expressió d'una crisi general—, va fer saltar la guspira del gran conflicte successori hispànic, que va iniciar el

dolorós part de l'Europa moderna. Un part que durarà més d'un segle i ens portarà fins a la Revolució Francesa i les seves rèpliques.

La monarquia espanyola era en aquells moments el malalt d'Europa, però conservava un imperi europeu i transoceànic, herència de regnats més afortunats. Davant del conflicte dinàstic, i donant per fet que la cort de Madrid no tenia l'energia suficient per regir el seu propi destí, les potències emergents d'Europa van mirar de repartir-se'n el pastís. En aquella mena de G-8 de l'època, hi trobem la França de Lluís XIV, el rei Sol, que començava a mostrar símptomes d'esgotament; l'Holanda dels emprenedors i els viatgers; l'Àustria que marca les regles a l'Europa central. I també Anglaterra, que ha vist néixer la monarquia parlamentària i es disposa a sortir a la conquesta del món. El que està en joc en aquells moments no és un afer menor. Qui controli el tron de Madrid tindrà una posició preeminent en la nova geopolítica europea i en el comerç internacional.

És per això que, quan *el Hechizado*, de grat o per força, designa successor el seu nebot Felip d'Anjou, nét del rei de França, s'estén l'alarma a tot el continent. Sobretot després que l'ambaixador espanyol a París, que precisament era un català, el marquès de Castellidosrius, exclamés, de manera temerària, la famosa sentència «Ja no hi ha Pirineus! ». França i Espanya, els seus respectius imperis, junts sota el padrinatge de Lluís XIV; això era més del que els anglesos podien suportar. Per això es van afanyar a donar suport a l'altre pretendent al tron espanyol, l'arxiduc Carles d'Àustria. Holanda s'hi va afegir. La guerra estava servida. I Catalunya, que feia més de dos segles que estava absent, sonàmbula en els afers internacionals, aquest cop va decidir que volia implicar-se. Volia participar en el gran contenciós europeu des d'una posició de protagonisme. Es miri com es miri, aquest canvi d'actitud no és propi d'un país decadent, sinó d'un territori que busca dins seu les forces per deixar enrere la decadència. Un esbós del fènix que havia imaginat Feliu de la Peña.

Catalunya, doncs, va decidir abjurar de Felip V i unir-se a la Gran Aliança, que ja combatia els francesos a mig Europa. Ho va fer perquè no es refiava del rei francès, el jove Felip V, ni del seu

lakai, l'odiat virrei Velasco; ho va fer perquè temia per la pervivència de les seves llibertats, tot i que Felip les havia jurat solemnement a Barcelona en el primer any del seu regnat. Ho va fer també perquè tots els seus referents polítics i econòmics eren a la Gran Aliança: l'Anglaterra parlamentària, l'Holanda emprenedora, l'Àustria plurinacional... I ho va fer, sobretot, perquè va albirar la possibilitat d'incidir decisivament en el nou rumb de la monarquia hispànica.

Respecte d'això, cal dir que Catalunya no estava sola. Els regnes de la Corona d'Aragó es van afegir a la insubmissió, i durant el setge de Barcelona va ser molt destacada la presència de voluntaris aragonesos, valencians i balears. També ens van ajudar personalitats d'altres orígens, com el general Antoni de Villarroel, fill d'un militar gallec. O el comte de Corzana, Diego Hurtado de Mendoza. Aquest va ser un dels pocs aristòcrates castellans que van fer costat a l'arxiduc, el va representar en les negociacions del tractat d'Utrecht i es va negar a firmar l'acord en comprovar que no s'hi incloïa el respecte per les constitucions catalanes.

Els catalans del 1700 eren gats escaldats. Mig segle abans, davant del primer gran conflicte causat per l'assimilisme castellà, la Generalitat de Pau Claris va preferir França a Espanya. Però la jugada no va sortir bé. Els francesos van demostrar ser tan absolutistes com els castellans, i a sobre van amputar una part del nostre territori, el Rosselló i la Cerdanya on, per cert, el 1700 el català ja estava prohibit, perquè Lluís XIV el considerava *«repugnant i contrari a l'honor de la nació francesa»*.

En la guerra de Successió, en canvi, els catalans tenen una altra estratègia: volen seguir essent súbdits del rei hispànic, però canviant les regles del joc, és a dir, fent respectar la seva singularitat jurídica i, en la mesura del que fos possible, orientant la política de la cort en la direcció dels interessos catalans. És la primera d'una llarga llista de temptatives intervencionistes, l'embrió del famós regeneracionisme català, que ens porta fins al passat més pròxim. En aquella ocasió, l'aposta depenia del resultat de la guerra. Els catalans van apostar pel pretendent austríac, i van fiar el seu futur a les seves armes. D'antuvi, semblava una carta guanyadora.

Queda clar, doncs, que el que commemorem en aquestes dates no és un intent frustrat d'independència. Per què l'haurien de voler, els catalans de l'època? Durant segles, el Principat havia tolerat sense problemes que el seu sobirà fos també rei d'Aragó, de València, de Castella, de Nàpols, de Flandes i de les Índies. Només necessitaven, i exigien, la conservació de les seves llibertats i constitucions, que els garantien una dosi important de sobirania. Els catalans austriacistes volien, sobretot, que Carles d'Àustria els respectés, i que regnés sobre tot Espanya i el seu imperi. Aspiraven, possiblement, a trencar el monopoli castellà sobre el poder polític i el comerç amb les Amèriques. Potser, com deien les males llengües castellanques, volien que Barcelona fos la nova capital de la cort. En la lluita dels catalans hi convivia, doncs, un patriotisme genuí que no es contradeia amb la reivindicació d'un projecte hispànic fet a la seva mida. El mateix 11 de setembre de 1714, en una crida desesperada a la resistència dels barcelonins, la Junta de Braços animava a continuar la lluita a ultrança «*per la llibertat de la pàtria, i la de tot Espanya*».

És a dir -i us ho diu algú que ahir es va manifestar per l'estat propi- que no estem parlant d'una guerra per la independència. Si més no, d'entrada. Després les coses van canviar. El 1714, quan ja s'havia firmat el tractat d'Utrecht i la derrota era a tocar, els ambaixadors catalans sí que van proposar que el Principat se separés d'Espanya per romandre en poder de Carles III, o bé que es constituís en república lliure sota la protecció d'Anglaterra. Pau Ignasi de Dalmases ho va demanar a la reina Anna, suplicant-li comprensió per a un poble que, com l'anglès, coneixia el preu de la llibertat. Però en aquells moments la partida ja estava perduda. Només quedava resistir amb honor, amb l'esperança d'un miracle, és a dir, un insospitat èxit de les gestions dels diplomàtics catalans. Però els més pessimistes no es feien il·lusions, i no van escatimar dramatisme a l'hora d'expressar-ho. És el cas del cavaller Emmanuel Ferrer i Sitges, que a la cèlebre reunió de la Junta de Braços del juliol del 1713, en què es va decidir la resistència a ultrança, va exclamar: «*Fineixi la nació amb glòria. Car val més un final gloriós que tolerar extorsions i violències*».

Amb la mateixa desimboltura que dic que el 1714 no es lluitava

per la secessió, afirmo també que els catalans de l'època se sabien i s'anomenaven Nació i Pàtria. La defensa de les seves sagrades constitucions s'esmenta de manera reiterada, fins i tot obsessiva, en tots els documents, proclames, missives o declaracions públiques. I fent un abús terminològic —que espero que els historiadors presents sabran disculpar— els diré que el capteniment de les autoritats catalanes durant la guerra de Successió és un inequívoc exercici del dret a decidir. Com es va exercir aquest dret, ens pot agradar més o menys, segons quina sigui la nostra manera de pensar, però el que és indiscutible és que els catalans del segle XVIII maldaven per seguir sent els amos del seu futur.

Alguns historiadors, i també polítics fent d'historiadors, liquiden el tema dient que l'11 de Setembre és un mite nacionalista; que la guerra de Successió, a Espanya, va ser simplement una guerra civil, una disputa dinàstica. I és cert, com dic, que el programa austriacista no incloïa inicialment la secessió; i és cert també que hi hagué catalans en el bàndol borbònic. Però parlar de 1714 en termes, diguem-ne, anacionals, és un absurd. Fem-nos una pregunta. Com definiríem el fet que una comunitat política desposseeixi el seu rei, en triï un altre, i firmi un tractat internacional amb Anglaterra per implicar-se en una guerra europea? Se'n pot dir de moltes maneres. Jo, amb el llenguatge d'avui dia, d'això en dic autodeterminació. Els catalans del segle XVIII es van autodeterminar, en aquell cas no per constituir un reialme independent, però sí per garantir i ampliar la seva sobirania, incidir en la política hispànica des d'una posició menys perifèrica, i alinear-se amb els països que al segle XVIII encarnaven el progrés polític i econòmic, enfront dels dos principals representants de la monarquia absoluta, Felip V i el seu avi, Lluís XIV.

En la presa de posició dels catalans hi ha una aposta clara per casar el vell parlamentarisme medieval amb els nous aires europeus, que han fet possible la Revolució anglesa, que ja anticipen l'arribada de la Il·lustració i de les bases filosòfiques i polítiques que faran possible la Revolució Francesa. Hi ha un desig català per sortir de l'entotsolament i d'enfilar-se al carro del

progrés. I hi ha una reivindicació vivíssima, indiscutible, de l'edifici juridicopolític que feia dels catalans no només una nació, sinó també una comunitat de drets, de garanties individuals i de privilegis col·lectius que venien de lluny, tot i que es van millorar i ampliar a les Corts de 1701 i 1705. Les referències dels contemporanis, respecte d'això, són nombrosíssimes, i de signe ben divers. Esmentem només que en el pacte de Gènova, pel qual Catalunya va entrar en guerra al costat de la Gran Aliança, la defensa de les constitucions hi és esmentada disset vegades. I encara van ser poques, si hem de jutjar pel poc cas que en van fer els anglesos.

Els juristes castellans de l'època, en canvi, es lamenten de les limitacions del poder real a la Corona d'Aragó, seguint l'estela de Quevedo, que anys enrere havia titllat els catalans de «*aborto monstruoso de la política*», perquè eren «*libres con señor*». El mateix Felip V es lamentava que els catalans havien aconseguit tantes llibertats que ja eren «*más repúblicos que el parlamento alusivo a ingleses*». No és estrany que el Consell de Castella, després de la guerra, recomanés vivament «*borrar de la memoria a los catalanes todo aquello que puede conformarse con sus antiguas constituciones, porque de otra forma seguirá que se les irrite el ánimo, siempre que les acuerden el nombre de sus primitivas libertades*».

A Catalunya, evidentment, predominaven opinions diferents. El jurista Josep Plantí deia: «*Catalunya, en qualitat de lliure, no està subjecte al dret de res ni de ningú, sinó al seu propi dret*». En l'opuscle *Despertador de Catalunya*, s'hi llegeix que el tractat d'Utrecht és inacceptable, perquè «*evidentment se veu que Catalunya queda sense lleis i privilegis, a mercè de senyor, i ab la mateixa subjecció que los castellans, cosa que mai a Catalunya s'ha vist*». I el francès marquès de Courcy va dir que els catalans eren molt més fidels a les seves constitucions que no pas a Carles III, raó per la qual van continuar lluitant en solitari fins i tot després que es firmés la pau general.

D'altra banda, la llibertat política de Catalunya s'agermanava, pels seus defensors, amb la llibertat d'Europa, ja que era aquest l'ideal amb què els comuns anglesos justificaven el seu conflicte amb la

França absolutista. Aquest argument també va ser citat pel filòsof alemany Leibnitz, que advertia que la voluntat de Lluís XIV era «*convertir Espanya en una sola província i imposar una monarquia francesa universal*», que liquidaria les llibertats dels pobles d'Europa. Per això l'opuscle anònim barceloní *Crisol de fidelidad* fa referència al «*decoroso interés de la libertad de Europa, en el que confía Cataluña para la manutención de la suya*».

Efectivament, Catalunya era un dels territoris europeus en què l'autoritat del rei estava més limitada pels representants dels estaments socials. Gairebé al mateix temps que a Anglaterra, aquí es va posar per escrit, al segle XIII, que el rei estava per sota de la llei; que el rei governava amb les corts; que allò que aprovaven el rei i les corts només podia ser derogat pel rei a les corts. I que el compliment de les lleis de la terra era obligat per a tothom, des del pagès més miserable fins al monarca, perquè, tal com va dir Ferran el Catòlic a les Corts de 1481, «*poc valdria fer lleis si no eren per nós i els nostres oficials observades*».

No tindrem pas la temptació d'afirmar que la Catalunya medieval fos un estat democràtic o predemocràtic. Però és evident que el seu govern era més representatiu que el d'altres territoris, per la presència a les corts de la noblesa, la burgesia urbana i el clergat; i en el cas del Consell de Cent, que es reunia aquí mateix, també per les classes mitjanes de menestrals, artesans i mercaders. El sistema de govern es basava en el pacte, només tenien validesa les lleis aprovades per les corts, els càrrecs públics eren privatis dels naturals del país, la fiscalitat estava exclusivament en mans de la Generalitat, creada al segle XIV justament amb finalitat recaptatòria, i els catalans estaven obligats a servir en l'exèrcit del rei només per defensar el territori de Catalunya.

Però les constitucions catalanes no només consagraven les llibertats polítiques del país, sinó també un seguit de garanties per als ciutadans, especialment en l'àmbit fiscal i judicial. És obvi que a la Catalunya del 1700 —és a dir, de l'Antic Règim— hi havia privilegis de classe, però també ho és que les constitucions emparaven beneficis socials i garantien llibertats civils en un temps que l'absolutisme no parava de guanyar terreny, cosa que

ajuda a entendre l'adhesió dels catalans a les seves lleis, fins al punt que per a tots ells eren signe d'identitat i cohesió, com ha explicat abastament Joaquim Albareda. El manteniment d'aquests drets, i la modernització d'unes institucions que s'havien anat rovellant per les absències cada cop més perllongades dels monarques espanyols, estava al capdavant del programa que els austriacistes reclamaven per retornar a Catalunya la vitalitat perduda després de tres segles d'esllanguiment polític. La creació de la Conferència dels Tres Comuns, amb la Diputació, el Consell de Cent i el Braç Militar dirigint de manera conjunta la política del país, amb una presència més que notable de burgesos i ciutadans honrats al costat de les tradicionals classes dirigents, és el principal exponent d'aquesta conjuntura que presenta contorns gairebé republicans.

Durant la guerra de Successió, la defensa de les llibertats catalanes és un argument repetit de manera exagerada com a justificació de la revolta catalana, en contrast amb «l'esclavatge» del poble castellà, que sovint és esmentat amb més compassió que no pas animadversió. «*Privilegis o mort!*» era una consigna recurrent. A Cardona, últim reducte de la resistència catalana el 1714, els defensors enarboraren una bandera negra amb la llegenda «*Viurem lliures o morirem*». Aquesta divisa ha fet fortuna, no només a casa nostra, sinó en altres territoris amb idèntica tradició, com a l'estat de New Hampshire, on «*Live Free or Die*» és el lema oficial. O a la França revolucionària, on Desmoulins va popularitzar la frase «*Vivre libre ou mourir*». O, més recentment, a la plaça de Tahrir, on els egipcis van fer caure Mubarak al crit de «*Vam néixer lliures i viurem lliures*».

Aquesta és també la idea central de la celebració que volem dur a terme en aquesta ciutat l'any 2014. Perquè *viure lliure* és una aspiració universal i eterna, que ens remet al pactisme, al fet polític català, a la nostra voluntat de romandre, però també a la plena consciència d'uns ciutadans que no se sentien súbdits, sinó membres d'una comunitat de drets que respectaven el seu rei mentre ell respectés les lleis de la terra; que no tenien mai por d'exercir la llibertat, i que ho feien amb tant de zel que exasperaven virreis i *validos* com el comte duc d'Olivares, qui al final va exclamar en una carta massa sincera: «*Si las*

constituciones causan embaraço, ¡el diablo lleve las constituciones!». Fins i tot després de 1714, Barcelona i Catalunya van quedar associades a la llibertat, com ho demostra la famosa cita de Voltaire sobre «*el valor i l'amor extrem dels catalans per la llibertat*» i l'empatia dels lords anglesos que, en un cèlebre debat, van demanar a la reina Anna que fes el necessari per ajudar els barcelonins, que resistint el setge de Felip V «*han donat al món un nou exemple de la influència que pot exercir la llibertat en les ments generoses*».

Benvolguts amics, la història és un material tan important com voluble, i és ben normal que la política en faci ús i abús, de la mateixa manera que cadascun de nosaltres, portats per una nostàlgia selectiva, triem del nostre passat allò que ens convé més, allò que justifica millor el nostre present o les nostres ànsies de futur. Si ens capbussem en el 1714 hi trobarem, de ben segur, arguments per reforçar qualsevol visió de la Catalunya present. Hi trobarem caldo de cultiu per al sobiranisme, per al federalisme i per a l'unitarisme; i també per als sentiments patriòtics d'un i altre signe. No ens ha d'escandalitzar aquesta volubilitat, aquest potineig —si em permeten l'expressió—, perquè la història es basa en el diàleg entre el passat i el present, i tant l'un com l'altre són vius i estan sotmesos a la mirada capriciosa dels homes. El bicentenari de la Revolució Francesa, el del Dos de Mayo, el de la Pepa, o els tres-cents anys del tractat d'Utrecht que aquesta ciutat holandesa prepara per a l'any vinent, pequen tots d'un cert “presentisme”, de la voluntat de projectar una mirada actual, un relat més o menys esbiaixat sobre fets en què l'extrapolació temporal és, com a mínim, temerària. Però ens hem de servir de la història, i no ser-ne esclaus. I per això el que ens cal evitar, de totes totes, és que els nostres objectius de futur, els nostres envits com a poble i com a nació, es fonamentin en fets i actituds de tres segles ençà. El passat està escrit, però el futur encara no. Han canviat massa coses i, com deia Pierre Vilar, sortosament, la història no es repeteix mai.

Dit això, i preses totes les precaucions, és la feina d'aquest comissionat buscar punts de contacte entre els fets i la commemoració, entre la Barcelona de 1714 i la del 2014, entre allò que importava als barcelonins i allò que els importa avui dia. I

si bé els he dit que en la *publicística* de l'època hi podem trobar arguments de tota mena, jo gosaria dir que hi ha tres constants en la nostra història que es repeteixen amb certa regularitat, i que tenen un clar ressò en el present. Perquè és ben cert el que deia Mark Twain en justa rèplica a Vilar: la història no es repeteix, però sovint rima.

La primera d'aquestes constants és la voluntat de ser. Suposo que no els ve de nou perquè molta gent il·lustre, des de Vicens Vives fins a Jordi Pujol, han glossat aquest voluntarisme com un motor del fet nacional català. Aquest fet nacional es basa en el territori i en la llengua, però durant molts segles va tenir una plasmació pràctica en uns determinats valors de gestió de la cosa pública. Després del 1714 Catalunya desapareix com a subjecte polític; Sempere i Miquel en dirà «*el fin de la nació catalana*». Però ara sabem que no ha estat així, que la voluntat de ser va ser més forta que la repressió sistemàtica, i que tres-cents anys després estem en disposició de celebrar que continuem tenint un lloc al món. La pervivència de la identitat catalana ha tingut moments d'una gran èpica, com el que recordarem el 2014, o els que evoquem quan cantem *Els Segadors*, però també llargs períodes d'heroisme silenciosos, com el simple fet que el poble es mantingués fidel a la llengua catalana malgrat tres segles de prohibicions i limitacions que, en alguns aspectes, encara no hem eradicat del tot. O que mantingués viu el record de les llibertats catalanes fins a enllaçar-lo amb el primer catalanisme del XIX. Aquesta fita, aquesta perdurabilitat, pren un valor suplementari pel fet que en el darrer segle Catalunya ha estat receptora d'onades migratòries d'orígens ben diversos, que han modificat decisivament el nostre paisatge humà i lingüístic, però no han aconseguit diluir la nostra personalitat ni posar en risc la pau civil. Tot això també és motiu de celebració.

La segona constant en la nostra història té molt a veure amb la primera. Perquè la voluntat de ser és també el motor d'un cert esperit de recuperació, o de resiliència, que per als psicòlegs és la capacitat de superar l'angoixa emocional, i per als enginyers és la capacitat dels objectes per absorbir energia després d'un fort impacte extern. La represa silenciosa del 1714, com la represa silenciosa del 1939, tenen en comú la voluntat de superar

l'adversitat a través de l'esforç quotidià, amb la mirada perduda en un horitzó que només es deixa entreveure. Heus aquí un altre motiu de celebració, una lliçó oportuna en els temps que vivim.

La tercera constant en la nostra història és la capacitat de combinar la identitat irrenunciable amb la integració en projectes polítics d'abast superior, de vegades de bon grat, i de vegades una mica forçats per la nostra feblesa, però sempre deixant clares les regles del joc, és a dir, la pervivència de la nostra especificitat nacional i política. Després d'independitzar-nos de l'imperi carolingi, vam compartir rei amb l'Aragó. Després ho vam intentar amb Occitània, però la derrota del rei Pere el Catòlic a la batalla de Muret ho va impedir. I finalment vam unir el nostre destí al de l'emergent Castella, per esdevenir un principat més en un imperi on, com ja sabeu, no es ponía el sol. Però això sí: fins i tot l'emperador Carles, o el seu fill, el gran Felip II, no tenien dret a dir-se comtes de Barcelona fins que no reunien les corts en aquesta ciutat i prometien solemnement respectar les lleis de la terra. Així va ser sempre, amb accidents diversos, fins al fatídic 1714.

Catalunya s'ha sentit sempre sobirana però també sempre s'ha mostrat disposada a compartir sobirania, generalment per imperatius geopolítics. Per allò que Vicens Vives anomenava «la incapacitat coercitiva» d'un país petit i encaixat amb calçador entre dues grans potències. El programa polític dels austriacistes catalans invocava sovint la llibertat de tot Espanya, i mirava d'esperonar els castellans amb el record dels *comuneros*. Josep Fontana va escriure que les constitucions catalanes eren la base d'un projecte renovador que podria haver ajudat a construir una Espanya diferent. Joaquim Albareda defineix el segle XVIII espanyol com «*un segle desert d'avenços polítics, i un segle de ferro en matèria social*». L'evolució de la monarquia borbònica durant els segles XVIII i XIX demostra que la guerra de Successió no la van perdre només els catalans. És de justícia dir-ho.

Però és també evident que el cataclisme va ser més gros a casa nostra. A part del bombardeig sistemàtic de Barcelona, de la vexatòria destrucció de la Ribera, de l'ocupació permanent a través de la Ciutadella, de la repressió, que Josep Maria Torras i

Ribé qualifica de «*terrorisme militar sistemàtic*», la derrota de 1714 va suposar l'eliminació de tots els ressorts del govern representatiu, per tal de posar en pràctica la màxima de Melchor de Macanaz, un dels instructors del decret de Nova Planta: «*No hay otra ley que la voluntad del Rey*». Després de l'11 de setembre la nostra història s'ha vist marcada per l'impuls de represa i la por a l'absorció, per les frustracions constants del catalanisme que maldava per refer Catalunya i regenerar Espanya, i també per les agressions cícliques de l'espanyolisme més bel·licós i menys respectuós amb el nostre fet diferencial.

Avui dia, Catalunya se sent cridada un cop més a respondre aquests dos impulsos. L'impuls d'exercir la sobirania, i l'impuls de compartir-la amb àmbits polítics més amplis, la qual cosa té més sentit històric que mai a causa de la globalització política i econòmica. En aquest punt, la connexió entre 2014 i 1714 té molt de sentit. En iniciar-se el segle XVIII, el continent europeu es disposava a protagonitzar un part llarg i dolorós, amb la caiguda de l'Antic Règim. Aquest part va durar més d'un segle, que coneixem com el Segle de les Llums tot i que va ser també un període tenyit de sang a causa de guerres i revolucions.

La guerra de Successió a la corona d'Espanya va ser el primer d'aquests grans conflictes. Fou l'autèntica primera guerra mundial, segons el parer de molts historiadors. A més de decidir qui seria l'hereu de Carles II, les potències europees van lluitar per l'hegemonia, per un nou equilibri de poder d'abast mundial. I en el rerefons del conflicte hi trobem també l'acarament de les monarquies absolutes amb el sorgiment de règims de matriu parlamentària. Els tractats d'Utrecht de 1713, a més de liquidar les llibertats catalanes, van segellar la decadència espanyola, van anticipar la francesa i va encimbellar el predomini anglès. Però en aquell moment ja havien nascut Voltaire, Diderot o Jean-Jacques Rousseau; aquests són els homes que van posar els fonaments de l'onada revolucionària que portaria França, i després tot Europa, a l'edat contemporània.

Avui, tres segles després, Europa torna a preguntar-se quin ha de ser el seu futur. Ho fa, sortosament, sense armes entremig. Però ho fa en el context d'una recessió econòmica dramàtica que ens

obliga a qüestionar-nos veritats que fins fa poc eren granítiques. La necessitat d'una unió política més sòlida es fa evident com més grans i inabastables són els problemes a què els ciutadans europeus ens enfrontem per separat. Però aquesta unió tants cops invocada no serà possible sense la generositat dels estats membres, i tampoc no tindrà èxit si Europa no aprèn a aprofundir els mecanismes de participació democràtica, i a combinar la unitat d'acció amb el respecte de les identitats nacionals que —per sort o per desgràcia— és una prerrogativa dels estats sobirans. Justament el 2014, els ciutadans d'Escòcia decidiran amb llibertat si volen integrar-se a Europa com un estat més, o com una part del Regne Unit. És innegable que es tracta d'un fet simptomàtic. Aquest debat continental és del tot apassionant, però presenta grans dificultats. I Catalunya hi ha de poder participar com a subjecte polític de ple dret. La massiva manifestació d'ahir apunta clarament cap aquesta direcció. Per això, el 2014 és una magnífica oportunitat per fer de Barcelona i Catalunya l'epicentre d'una renovada discussió sobre els fonaments de l'Europa futura.

Voldríem també que el record de la lluita dels catalans en favor de les seves llibertats, aquest «*Viurem lliures o morirem*» que ens proposem entonar amb renovada força, ens donés l'oportunitat de reivindicar davant de tot el món els valors de la llibertat individual, de la democràcia participativa, del respecte als drets individuals enfront de l'arbitrarietat del poder, sigui de la naturalesa que sigui, i sense límits territorials. 1714 no és un episodi aïllat en la nostra història contemporània. Després d'un llarg silenci imposat per la repressió, les reivindicacions enfront de l'absolutisme, les revoltes populars, els memorials i projectes, la revolta contra les quintes... no es van aturar, i van tenir continuïtat en el XIX amb les bullangues i més endavant amb les lluites obreres, el ressorgiment del catalanisme, la resistència antifranquista; tot plegat ens porta fins a un altre 11 de setembre, el de 1977, que molts ciutadans recordem perquè va significar la reconquesta del carrer i tota una fita en la lluita per la democràcia i els drets nacionals. Encara ara, Barcelona és una ciutat que es caracteritza per estar plena de ciutadans que no tenen por d'exercir la llibertat. Ahir en vem tenir una nova demostració, entusiasta, cívica i plenament coherent amb el llegat de 1714.

D'altra banda, Barcelona pretén ser una capital mediterrània, i la riba sud del Mediterrani ha estat escenari recent d'alguns episodis en què la lluita per la democràcia i els drets humans ha tingut un gran protagonisme. El 2014, Barcelona també en parlarà. I esperem fer-ho amb amants de la llibertat de tota l'àrea mediterrània i d'arreu del món.

Ens agradaria molt que el 2014 Barcelona interpel·lés els seus ciutadans. Tots ells. Voldríem portar la commemoració a tot arreu. Al carrer, a l'escola, als museus, a l'empresa, i fins i tot a les llars, a través dels mitjans de comunicació. I ens agradaria també dirigir-nos als milers de visitants que aquesta ciutat rep cada any. Esperem, de fet, donar-los un al·licient addicional per conèixer la ciutat i el país del qual és capital. Tenim la sort de disposar d'un gran patrimoni històric a la vista de tothom, i un seguit de museus, equipaments, entitats i col·lectius de tota mena disposats a afegir-se a una ocasió històrica per explicar qui som i què tenim per oferir a Europa i al món sencer.

Ens agradaria comptar especialment amb els catalans i catalanes de totes les comarques, perquè Barcelona, el 2014, serà més que mai el seu cap i casal; i voldríem també el concurs i les aportacions dels barcelonins més recents, els que en les successives onades migratòries s'han incorporat al paisatge urbà de la ciutat; aquells que no tenen cap avantpassat enterrat al Fossar de les Moreres però que se senten hereus i continuadors dels valors que estaven en joc el 1714.

Tenim molt a fer, molt a dir, i molt a escoltar en aquesta commemoració que començarà d'aquí a un any just, i que es clourà l'11 de setembre de 2014, en una conjuntura —espero i desitjo— millor que la que tenim ara. Voldria fer una crida a tothom perquè es prepari per participar-hi amb la màxima implicació, amb entusiasme, i amb tot l'esperit crític que calgui. Sobretot això: esperit crític. No és casualitat que celebrem una derrota. Sí, ja sé que celebrem una victòria moral, un esperit de represa, la pervivència d'una identitat, l'amor extrem a la llibertat, que deia Voltaire. Però l'11 de setembre de 1714 significa sobretot una tragèdia humana, urbana i nacional, i si ens hi aturem és

perquè en la vida i en la història, com passa en el futbol, tan important és saber guanyar com saber perdre.

Les victòries alimenten l'autoconfiança, però també un cofoisme irreflexiu —com en el futbol, també—. En canvi, les derrotes potser es paguen cares, però ens donen lliçons eternes. Capbussant-nos en el 1714 podem extreure lliçons impagables de generositat, d'idealisme, de compromís, d'esperit comunitari, que ens poden ajudar, finalment, a saber guanyar. Tant de bo n'haguem après, i ho puguem celebrar tots junts, sota un sol de justícia, l'11 de setembre de 2014.